

Leer- en leefklimaat op scholen

Herstelgericht werken met verbindend cirkels

Door Hans Oostrik, medeoprichter van ECHO: het ExpertiseCentrum voor Herstelrecht in het Onderwijs.

Inleiding.

Herstelgerichte scholen zijn vooral gefocust op: hoe willen we hier WEL met elkaar omgaan, zodat iedereen het naar zijn zin heeft en optimaal kan presteren. Zowel het leer- als het leefklimaat zijn daarbij belangrijk. Ze beïnvloeden elkaar; het een kan niet zonder het ander. Wie zich niet goed voelt, kan niet presteren.

Een incident wordt gezien als een leerpunt: wat kunnen we leren van het gebeurde, als je ziet hoe mensen erdoor beïnvloed of beschadigd worden? Hoe kunnen we er een positieve wending aangeven en de kans dat dit weer gebeurt verminderen?

Herstelgerichte scholen zijn daarom niet in eerste instantie gefocust op problemen (bijvoorbeeld pesten). Integendeel. De filosofie is dat hoe meer je een probleem opblaast, hoe groter het wordt. Niet het pesten zelf, maar de nadelige invloed ervan op de groep, op het groepsproces is kern van handelen. Als iemand van de fiets valt, kun je hem verbieden te fietsen. Of een andere fiets proberen te verkopen. Maar beter is het, hem te leren fietsen.

Wanneer een leerling in de klas voor onrust zorgt, heeft iedereen een probleem. De sfeer is weg, de instructie verloopt niet naar wens, de docent is kwaad, de klas wordt de dupe, de leerling weggestuurd, de directie belast, de ouders gebeld, de volgende les verziekt, de leraar wanhopig..., andere leerlingen gestraft.....mindere proefwerkresultaten, onvrede.....

Als er iets misgaat heeft iedereen in de groep een probleem. Omdat iedereen er last van heeft, moet ook iedereen betrokken worden bij de oplossing of de aanpak. Daarvoor zijn cirkels het meest geschikt. Het initiatief kan uitgaan van de docent of leerling(en).

Cirkels zijn een belangrijk instrument bij herstelrecht

Een van de belangrijkste interventie-instrumenten die herstelgerichte scholen in staat stellen hun visie waar te maken is de cirkel. Deze is op vele manieren inzetbaar, zoals we verderop in dit artikel zullen zien. Het uitgangspunt is altijd: verbinding, verbindend zijn of weer verbindend worden. Werken en leven MET elkaar, niet TEGEN elkaar en niet VOOR elkaar. Vanuit respect en gedeelde verantwoordelijkheid, voor jezelf, de ander en de omgeving.

Onze visie is gebaseerd op de uitgangspunten van herstelgericht werken en wordt zichtbaar in de sociale discipline matrix van Wachtel. Deze is door Echo (het Expertise Centrum voor Herstelrecht in het Onderwijs)

voor leerlingen vertaald in de matrix 'Van Rood naar Groen'. Rood staat daarbij voor gedrag dat voor verwijdering zorgt, groen voor verbindend gedrag. Het door Echo ontworpen vloerkleed maakt dit visueel.

figuur 1: vloerkleed (2mx2m)

De opstelling in kring- of cirkelvorm is bewust gekozen omdat hij tegelijkertijd voor geslotenheid en openheid staat. De optische geslotenheid van een cirkel staat voor verbinding en saamhorigheid, de open opstelling in een kring, zonder tafels, geeft vorm aan de gedeelde kwetsbaarheid, het wederzijds vertrouwen en op elkaar gerichtheid.

Werken met cirkels is alleen effectief als de veiligheid van iedereen in de groep gewaarborgd is. Is dat niet het geval, dan is de uitkomst van een cirkel contra-productief. En hoe werk je aan die veiligheid?

In dit artikel ga ik nader in op het belang van cirkels, de invoering en de toepassing ervan. Op veel scholen die herstelgericht werken, wordt de cirkel niet alleen bij leerlingen ingezet, maar ook toegepast bij lerarenvergaderingen en oudergespreksavonden. Ook cirkels waaraan zowel leerlingen, ouders en docenten deelnemen zijn niet ongebruikelijk.

De cirkel die als ultieme interventie wordt gebruikt bij Herstelrecht, is de Herstelconferentie. Is de uitkomst van de bespreking in deze cirkel, waarin meerdere geledingen van de schoolgemeenschap participeren, niet positief, dan volgt schorsing of verwijdering van school.

Cirkels dragen bij aan

- Betrokkenheid, door elkaar te informeren, naar elkaar te luisteren, elkaar serieus te nemen.

“In de pauze is er iets gebeurd tussen een aantal mensen van deze groep, waardoor het voor iedereen lastig lijkt nu goed aan het werk te gaan. Misschien moeten we daar eerst even naar kijken.”

We kunnen het voorvalt MET elkaar bespreken. Wat heb je ervan gemerkt, hoe heeft het je geraakt, wat is je aandeel geweest, wat had je aandeel kunnen zijn? Ben je bereid echt naar elkaar te luisteren, zonder oordelen na te denken over wat gezegd wordt, je mening NAAST die van de ander te zetten, in plaats van er

TEGENOVER? Je eigen mening te herzien en dat in te brengen? De ander serieus te nemen in zijn gevoelens en gedachten? De vragenkaartjes in figuur 2 kunnen daarbij behulpzaam zijn.

Figuur 2: De vragenkaartjes die voor Herstel ontwikkeld zijn, kunnen een goede bijdrage bieden bij de probleemoplossingen.

Ze helpen bij:

- Uitleg en begrip voor wat er is gebeurd en wat maakte dat het gebeurde. Niet door een schuldige aan te wijzen, maar door terug te kijken hoe het kon gebeuren, hoe het escaleerde en wat de gevolgen zijn geweest. Pas daarna wordt gezocht naar een mogelijke
- Probleemoplossing. Nu we weten hoe het allemaal zo heeft kunnen gebeuren, hebben we iedereen nodig om ideeën, gedachten en wensen te horen voor de komende tijd. Ben je bereid verantwoordelijkheid te nemen en een positieve bijdrage te leveren aan de oplossing of aanpak? Als dat nog niet zo is, wat moet er dan nog gebeuren voor jou? En als je helemaal geen verantwoordelijkheid wilt nemen, wat betekent dat dan voor jouw plek in de groep en hoe kijkt de groep dat tegenaan? Wil je toch accepteren wat zonder jou wordt afgesproken?

En daarmee komen we bij

- Duidelijke verwachtingen voor de toekomst. Hoe zal je klas, de school er uitzien zonder dit gedrag? Wat kan de winst zijn van deze cirkel? Welke bijdrage ga jij daar aan leveren, alleen of samen met de anderen? Hoe kun je elkaar daarin stimuleren? Hoe en wanneer zien we dat? Wanneer komen we daarop terug?

Een respectvolle discussie in de cirkel leidt uiteindelijk tot meer

- Veiligheid en verbinding. Deze voorwaardelijke condities voor een positief groepsproces zijn vaak een kwestie van lange adem. Er moet wel wat gebeuren voor de gemiddelde leerling voor hij zich bloot durft te geven. Wie laat hij in zijn persoonlijke ruimte toe, wat wil hij delen met anderen aan gevoelens en gedachten? Wordt zijn bijdrage geaccepteerd en hoe zullen ze daarop reageren? Is iedereen wel te vertrouwen?

Deze onzekerheid wordt zeker niet weggenomen als cirkels alleen gebruikt worden om problemen te bespreken. Begin daarom met

Proactieve cirkels

Proactieve cirkels leggen het fundament voor alle latere vormen van cirkels die binnen de school kunnen worden toegepast. In een ongedwongen setting is het gemakkelijker om elkaar beter te leren kennen, vertrouwen op te bouwen en spelregels af te spreken over omgangsvormen, de do's en don'ts van de cirkel. Het is juist daarom gewenst om in een nieuwe groep te beginnen met cirkels, die open, uitnodigend tot samenwerking, speels en verkennend zijn. Naarmate de spelregels duidelijker zijn geworden, kan de verantwoordelijkheid voor de goede gang van zaken verschuiven van de docent naar de groep en kunnen leerlingen echt (mede)eigenaar worden van het groepsproces. Zo werk je gericht naar verdieping toe en breid je geleidelijk aan uit naar thema's die meer een appel doen op ieders gevoel van respect en verantwoordelijkheid voor het groepsproces, de andere deelnemers en jezelf.

Gebruik de cirkel aanvankelijk vooral voor kennismaking met elkaar en voor bespreking van allerlei zaken die aan het begin van het schooljaar op je afkomen. Meer weten van elkaar en over de gang van zaken op de school vergroten het zelfvertrouwen en daarmee het basisgevoel van veiligheid: ik mag erbij horen.

Serius nemen

Vraag de deelnemers mee te denken over regels of afspraken die helpen in de cirkel het proces beter te laten verlopen. Nodig ze uit om samen verantwoordelijkheid te dragen voor het nakomen ervan, elkaar daarop aan te spreken. En wel op zo'n manier dat het helpend is, niet veroordelend. Wees hierin geduldig en volhardend. Soms gaat het snel, in andere groepen kan het lang duren.

Geef liever niet van tevoren richtlijnen over hoe jij als docent de cirkel ingevuld wilt zien. (Maar heb er wel je ideeën over!) Laat dingen gebeuren, misgaan en zet dat stop. Geef wel duidelijk je grenzen aan, als dat nodig is, en vraag ze om die te respecteren. De aanhouder wint! Zelf het roer in handen nemen en regels dwingend opleggen werkt uiteindelijk contraproductief. Blijf geloven in jezelf en in de groep, ook als het moeilijk gaat.

Blijf er op toezien dat iedereen de cirkel serieus neemt. Sta erop dat ze respect en verantwoordelijkheid tonen voor zichzelf, de ander en de omgeving (in dit geval de cirkel)! Er wordt niemand uitgelachen, niet geduwd, geen flauwe grapjes. Een docentreactie op dit gedrag kan zijn: 'Volgens mij begrijp(en) jij/jullie niet dat we hier serieus en respectvol bezig willen zijn. Leg eens uit hoe dat komt?'

Wie echt niet mee wil doen: niet dwingen. Geef hem een plekje buiten de cirkel of aan een tafeltje, waar je nog zicht op hem hebt. Spreek af dat hij/zij zich niet met de cirkel bemoeit of op andere manier stoort. (Met handdruk afspraak bevestigen wil wel eens helpen). De stoel blijft leeg. Wie wil kan altijd vragen aan de deelnemers of hij weer mag aansluiten. Veroordeel het gedrag niet. Eventueel kan iemand gevraagd worden uit het lokaal te gaan en zich na de cirkel weer te melden. In een tweegesprekje kan dan achteraf nog eens gekeken worden wat de reden voor het gedrag was.

Uiteindelijk ontstaan er duidelijke afspraken over de gang van zaken in de cirkel en gaat ieder zich daar aan houden. Een talkingstick doet wonderen (zie fig. 3). Die wordt doorgegeven en alleen met de stick mag je iets zeggen. Wie niets wil zeggen kan passen, maar even aandringen en een stilte laten vallen neemt vaak de drempel weg. Dat voorkomt dat er steeds meer 'passers' komen. Veelpraters worden erdoor afgeremd en uitgenodigd te luisteren, de stillere leerling heeft letterlijk houvast aan de talkingstick, waardoor zijn inbreng ook waarde toevoegt aan het besprokene.

Figuur 3. Een talkingstick

Icebreakers

Een mooie opening van een cirkel is de icebreaker, een spelletje of een creatieve vraag. Begin veilig en ga langzamerhand dieper. Met onderstaande kun je weken bezig zijn.

Bijvoorbeeld: Wat zou je kopen als je nu euro kreeg? Wat vind je in de pauze het lekkerste op je boterham? Welk spelletje heb je het laatst gespeeld? Wat voor bijzonders heb je vandaag te melden? (Jarig, broertje gekregen, been gebroken...). Noem iets waar je goed in bent? Geef een complimentje aan jezelf, je linkerbuurman, de klas? Wie wil je graag op de lege stoel naast je hebben en waarom?

Wil je wat beweging in de groep dan kun je variëren met bijvoorbeeld post-its op laten plakken, smileys bedenken voor de groep, ballonnen hoog houden enz. Verbinding kan ook door kleine dingen ontstaan: ga staan als je een spijkerbroek, rode sokken aan hebt, met links schrijft, een bril draagt enz. Laat ze zelf overeenkomsten verzinnen, door de stick rond te laten gaan. Bewaak samen met de groep de gemaakte afspraken over cirkelgedrag.

Veilig: van proactief naar curatief

Als de groep elkaar wat beter kent en de veiligheid is toegenomen komen vragen die meer relatiegericht zijn. Van wie heb jij in het leven het meest geleerd? Wat vooral? Wat doe jij als je heel blij bent? Waarmee heb jij iemand wel eens geholpen? Wat kunnen we van jou leren, waar ga je van blozen? Wie weet een spelletje voor de hele groep?

Meer school gerelateerd: Wat is je tot nu toe het meest bevallen van deze school? Wat zou je in deze school/groep niet willen missen? Wat ga jij doen om te zorgen dat het zo blijft? Wat moet er volgens jou nog veranderen, waar ben je niet blij mee? En daarmee verschuift het accent van proactief (voorwaarden creëren) naar preventief (voorkómen van problemen), responsief (ingaan op problemen) of reactief (aanpakken van problemen). De belangrijkste fase bij herstelgericht werken is uiteindelijk de curatieve, waarbij niet alleen samen problemen worden aangepakt, maar ook aandacht wordt besteed aan herstel van wat (en voor wie) beschadigd is.

Wat zou jij in deze, jouw schoolgroep graag anders willen hebben, waar heb je last van? Wat kunnen we daaraan doen? Welke bijdrage wil ieder van jullie daaraan leveren? Hoe zien we dat terug?

Begin- en eindcirkels (Check in-Check out)

De icebreakers aan het begin van een cirkel zijn echte teambuilders. Ze maken ook dat cirkels niet alleen als probleembespreking worden gezien, maar als iets eigens van de groep. Ze passen daarom ook heel goed in begin- en eindcirkels, waarmee veel herstelgerichte scholen de dag openen of afsluiten. De bedoeling ervan is te checken of iedereen de dag goed is begonnen en of iedereen met een goed geval huiswaarts gaat. Het heeft twee belangrijke voordelen: problemen worden op tijd opgepikt en ze blijven niet na sudderen.

Niet altijd is het mogelijk om iedere dag een check in en check out te houden. In het basisonderwijs is dat relatief gemakkelijk te managen met een of twee leerkrachten op vaste tijden voor de groep. In het meestal klassikale voortgezet onderwijs met wisselende docenten ligt het wat ingewikkelder. Door goed inzetten van mentorlessen kan er toch regelmatig gecheckt worden (enkele keren per week) of er kan tijd ingepland worden in het rooster.

Iedere school zal daarin zijn eigen keuzes maken. Het argument dat cirkels veel tijd kosten gaat slechts ten dele op. Doordat, mits goed uitgevoerd, veel conflictsituaties kunnen worden voorkomen en leerlingen meer gedeelde verantwoordelijkheid nemen voor de gang van zaken in de klassituatie, kan veel verloren (?) tijd worden goedgeemaakt.

Check in-cirkels aan het begin van de dag duren maximaal 20-30 minuten. Een icebreaker is gewenst maar niet perse noodzakelijk. De vragen zijn gericht op het hier en nu:

Check in:

Hoe voel je je vandaag? Wie heeft iets speciaals te melden? Wie kan er vandaag goed aan de dag beginnen? Wie heeft daar wat moeite mee? Wat kunnen wij doen om je daarbij te helpen?

Het eind van de cirkel kan worden afgesloten met anticiperende vragen over het verloop van de rest van de dag of week (waar zie je tegenop, of juist waar kijk je naar uit?) of met een toelichting op een aantal komende zaken, door docent of leerling(en).

Afwisseling en humor, variëren in werkvormen als dat kan, houdt de groep alert. Een cirkel die te voorspelbaar is wordt al snel saai gevonden. Houd de inbreng kort. Zeggen dat je een fijne verjaardag hebt gehad is vaak voldoende, zonder daarover verder uit te weiden. Hetzelfde geldt voor iemand die meldt dat hij verkouden is en hoofdpijn heeft. Kort houden betekent ook dat je een of twee onderwerpen wat verder kunt uitdiepen, die daarom vragen. Houd je als begeleider zoveel mogelijk afzijdig, het primaat ligt bij de groep. Dat is ieder jaar weer een groeiproces.

Hulpmiddelen kunnen zijn: rode en groene smileys op een lollystokje, rode of groene kaarten of balletjes die klaar staan. Aan het begin van de cirkel neemt ieder die daar behoefte aan heeft een rood of groen item mee in de cirkel. De kleuren staan voor leuk (groen) of niet zo leuk (rood). Wie niets meeneemt kan niets inbrengen, maar wel meepraten over het onderwerp. De inbreng hoeft niet over jezelf te gaan. Je kunt ook iets positiefs vertellen over een cirkelgenoot, of vertellen dat je weet dat iemand uit de cirkel het ergens lastig mee heeft. In dat geval is het gewenst wel eerst toestemming te vragen aan degene waar het over gaat. Belangrijk: ook docenten maken deel uit van de cirkel en kunnen op dezelfde manier een onderwerp inbrengen.

De check out-cirkels aan het eind van de dag volgen dezelfde werkwijze. Vragen daarbij kunnen gaan over:

Hoe was je dag vandaag? Waarover ben je vooral tevreden? Wie heeft een complimentje verdiend? Is er iemand die niet met een goed gevoel naar huis gaat omdat er iets gebeurd is? Wat moet er nog goedge maakt worden, gebeuren om dat te veranderen? Wat staat er voor vanavond of morgen op het programma waar je naar uitkijkt, of juist tegen op ziet? Wil je tips van de groep?

Rek de cirkels niet onnodig lang. Vaak is een kwartiertje genoeg. Sluit af met vertellen wat er die dag/de volgende dag of week allemaal staat te gebeuren.

Via de check in en check out-cirkels wordt tevens de basis gelegd voor een attitude die cirkels mogelijk maakt op andere terreinen. Bij al deze cirkels wordt uitgegaan van dezelfde basis, respect en (mede)verantwoordelijkheid voor de groep, de omgeving en jezelf.

Het spreekt vanzelf dat voor het welslagen ervan hoge eisen worden gesteld aan de bereidheid van het schoolteam hierin te participeren.

Het streven is uiteindelijk gericht op de autonome docent en autonome leerling. Daarvan is sprake als er verbondenheid wordt ervaren tussen wederzijds handelen en persoonlijke doelen en waarden.

Andere soorten cirkels

Naast de proactieve cirkel en de check in, check out zijn er vele mogelijkheden om deze werkvorm toe te passen, ook binnen de vaklessen, en zo te profiteren van de afgesproken gedragscodes. Hoewel het risico van verzadiging en daarmee demotivatie niet denkbeeldig is, is het op herstelgerichte scholen heel gebruikelijk om ook op andere terreinen met cirkels te werken. Dit hoeft niet altijd de hele groep te betrekken, ook kleinere groepen met een gezamenlijke taak of belangstelling, bijvoorbeeld bij projectmatig werken, kunnen de cirkel gebruiken om uit te wisselen, standpunten te bepalen, conclusies te trekken, werkzaamheden te verdelen en elkaar daarop aan te spreken of te bevragen. Een cirkel is altijd gericht op het (uiteindelijk) creëren van een zo groot mogelijk draagvlak voor het besprokene, door verbindend te zijn.

Een aantal voorbeelden:

- De herstelcirkel, als de verhoudingen gestoord zijn, om het groepsklimaat te bespreken. Veroordeel niet; maar
 - vraag de groep medeverantwoordelijkheid te dragen voor bespreking, aanpak of oplossing.
 - Vraag hoe de ideale situatie zou zijn geweest; en (voor een volgende keer)
 - laat ze bedenken wat ieder van de groep kan doen om die situatie te bereiken of te benaderen.

In deze cirkel kan bijvoorbeeld pestgedrag aan de orde komen. Accent ligt op hoe deze situatie kon ontstaan, de bereidheid om je eigen rol (dader, slachtoffer, meeloper, toeschouwer) in te brengen, alternatief gedrag (voor iedere rol!) te bespreken en daarmee in volgende situaties (ook buiten de school) het ongewenste gedrag in te dammen. Door het te vervangen door verbindend gedrag.

- De voorbereidingscirkel, voor een gezamenlijk op te zetten project. De samenstelling van de groep kan variëren. De cirkel kan zowel lesgebonden als groepsoverstijgend zijn. Het kan gaan om een goede doelenactie, een buitenactiviteit, het voorbereiden van een museumbezoek, een schoolreisje of een

klassenavond. Het kan ook een uitgebreide projectopdracht bij een vakgebied betreffen.

In deze cirkel wordt het waarom besproken, wat de mogelijkheden zijn, voor wie en door wie acties ondernomen worden, in welk tijdsbestek en wat de opbrengst moet zijn.

- De leercirkel of kenniscirkel, om ervaringen uit te wisselen, als inleiding op een nieuw thema, als overhoring voor een proefwerk enz.

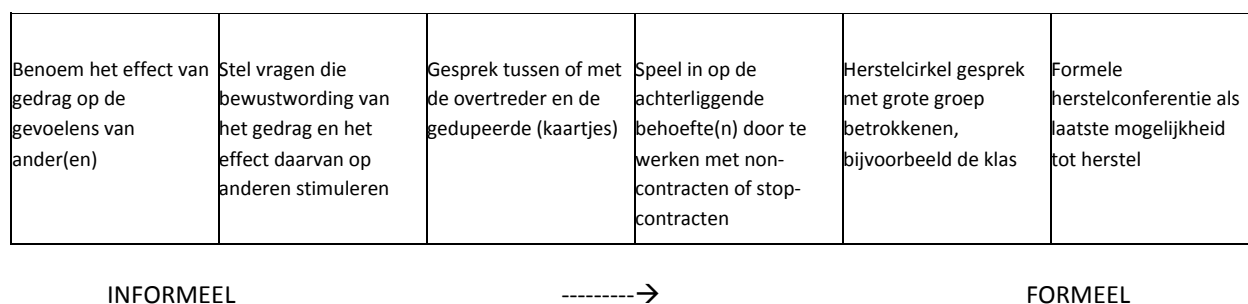
Wat weten we samen al over dit onderwerp? Hoe sluit het aan bij eerdere thema's? Wat willen we er nog meer van weten? Welke associaties krijg je erbij? Wat vind je er moeilijk aan? Welk stukje zou je wel verder met een groepje (of alleen) willen uitwerken? Aan welke eisen moet dat voldoen?

- De (voor)lees of actualiteitencirkel waarbij groepsleden met elkaar in discussie gaan over wat een van de leden heeft ingebracht. De inbrenger bereidt een aantal vragen en de discussie voor.
- De filosofische cirkel, om te leren meningen te geven, te luisteren, samen te vatten, out of the box te denken enz.
- De anticipatiecirkel, bijv. bij schoolreisje, museumbezoek, gastdocent. Wat zijn de wederzijdse verwachtingen? Hoe ziet het programma eruit? Welk gedrag is wenselijk, zodat iedereen na afloop een tevreden gevoel heeft? Wie mag jou daaraan herinneren? Wat ga je doen om, als het niet gelukt is, dit weer goed te maken? Eventueel: hoe voorkomen we wat de vorige keer gebeurd is?

De meest formele interventie is de herstelconferentie.

Herstelconferentie

Ted Wachtel, de Amerikaanse pionier van Restorative Justice, ontwikkelde een continuüm herstelgerichte interventies, oplopend van heel informeel naar steeds formeler (zie fig. 4). Hij gaat er vanuit dat ongeveer 80% van storend gedrag verdwijnt door de eerste drie interventies. De formele conferentie zou wat hem betreft alleen in uitzonderlijke gevallen moeten plaatsvinden, als laatste redmiddel.

Figuur 4. Continuüm van herstelinterventies naar Ted Wachtel

De herstelconferentie is gebonden aan een strak protocol en vraagt een gedegen voorbereiding, waarbij intensieve gesprekken worden gevoerd met alle betrokkenen en hun ondersteuners. Hiervoor wordt een conferentieleider van buitenaf aangetrokken.

Een herstelconferentie vindt alleen plaats als alle andere op herstelgerichte interventies niet hebben geleid tot verbinding, of als het delict zodanig groot is, dat het valt buiten de proporties van het normale schoolleven. We hebben het dan over diefstal, gewapend geweld, ernstig lichamelijk letsel, aanranding of seksuele intimidatie, overmatig alcohol- of drugsgebruik. Het is de laatste kans die geboden wordt aan de overtreder. Daarom wordt ook vooraf geïnventariseerd hoe groot de bereidheid is om hieraan mee te werken. Slechts als er duidelijkheid is dat alle betrokkenen, hun ouders, vrienden en andere belanghebbenden willen zoeken naar wat nog verbindt en daarmee naar herstel, vindt de conferentie plaats. Het is een laatste aanbod aan de dader. Als deze zijn verantwoordelijkheid niet wil nemen, om bij te dragen aan herstel van aangedaan leed en schade volgt schorsing of verwijdering van de school, afhankelijk van het incident en de uitkomst van de conferentie. Rehabilitatie is dan niet mogelijk.

Het voert te ver om in het kader van dit artikel uitgebreid in te gaan op het protocol van deze conferentie. Een uitgebreide beschrijving van de werkwijze en een transcript van het protocol is te vinden in hoofdstuk 6 en de bijlage van het boek *In plaats van schorsen* (zie literatuurvermelding).

Wat nog gezegd moet zijn, is dat de uitkomst van een herstelconferentie niet een mogelijke strafrechtelijke vervolging in de weg staat. Het is duidelijk dat een school bij zware delicten aangifte hoort te doen, zeker als buiten de schoolomgeving daarvan ook aangifte zou plaatsvinden. Herstelrecht vervangt niet, maar staat naast strafrecht in deze situaties. Wel kan een positieve uitkomst van een herstelconferentie een aanleiding zijn tot aanpassing, verzachting van een juridische strafmaat. Net zoals een negatieve uitkomst een rechtbank waarschijnlijk niet milder zal stemmen in zijn oordeel.

Tenslotte: grootte van de groep en buiten- en binnencirkels

Cirkels kunnen heel goed in kleinere groepen plaatsvinden. Bij een incident bijvoorbeeld, als voorbereiding op een gesprek met de hele groep.

Soms is de groep zo groot dat niet iedereen elkaar kan zien zitten. Een creatieve oplossing is een binnen- en buitencirkel te maken. In de binnencirkel kunnen de meest betrokkenen zitten. De buitencirkel heeft meer een luisterende, aanvullende of evaluatieve functie. De cirkels kunnen allebei evenveel deelnemers hebben. Het voordeel daarvan is dat leerlingen van binnen- en buitencirkel aan elkaar gekoppeld kunnen worden, met opdrachten als: luister naar wat de ander in de binnencirkel heeft gezegd. Wat vond je daar goed aan? Wat kun je nog aanvullen?

De binnencirkel kan ook wat kleiner zijn. Om de buitencirkel inspraak te geven, staat er een lege stoel in de binnencirkel waarop iemand uit de buitencirkel even mag gaan zitten. Na zijn inbreng gaat hij weer terug in de buitencirkel. Hierover zijn samen met de groep verdere afspraken te maken. Nog een variatie: eerst cirkels van kleine groepjes, daarna een vertegenwoordiger van elke cirkel in de binnencirkel, de rest eromheen. Ook hier geldt: wees creatief.

De vragen van de vragenkaartjes zijn een goed hulpmiddel als er conflicten of incidenten moeten worden besproken. Deze zijn zodanig geformuleerd dat ze vanuit begrip naar herstel leiden. Dat herstel moet er wel toe doen en aanvaardbaar zijn voor de ander. Vaak is 'sorry' zeggen niet genoeg, maar slechts een voorwaarde om tot herstel te komen.

Last but not least: herstelgerichte cirkels doen het niet alleen goed bij leerlingen, maar ook in schoolteams. Alles wat hierboven besproken is, werkt ook verbindend voor leerkrachten in hun relatie met collega's of directie, bij interne en externe contacten met ouders en zorg hulpverleners. Herstelgericht werken is een stevig fundament waarop een prettig school- en leerklimaat goed kan gedijen.

Auteur:

Hans Oostrik,

HO2Consult, Partner in ECHO, Het Expertise Centrum voor Herstelrecht in het Onderwijs, oktober 2013

Literatuur:

- H. Oostrik, Herstelrecht als basis voor een verbindende school. Artikel in Toolkit VO/BE De leerling in ontwikkeling, Kluwer: 2004.
- Costello, Wachtel, Restorative Circles in Schools, Building Community and Enhancing Learning, 2010 (ISBN 13: 978-193435504-06).
- J. Ruigrok, H. Oostrik, In plaats van schorsen, 2012 (derde druk, Esch ISBN 978-90-808555-88).
- H. Oostrik, Een basis van respect: Herstelrecht in het primair onderwijs (Interne uitgave 105073) KPC Groep: 2010.
- Pranis, Stuart en Wedge, Peacemaking circles: From crime to Community, St.Paul MN: Living Justice Press 2003.
- Wachtel, O'Connell, Restorative Justice Conferencing (Handbook), Pipersville PA: The Piper's Press 2010.

Websites:

- www.herstelrechtinhetonderwijs.nl (ECHO)
- www.eigen-kracht.nl
- www.iirg.org(International Institute for Restorative Practices)

Dit artikel is opgenomen in:

[Kluwer Navigator Onderwijs. Module Leerlingenzorg VO. Alphen aan den Rijn: Kluwer.](#)

<http://kluwernavigator.nl/tablet.asp>.

vindplaats (alleen voor abonnees): Kluwer Schoolmanagement 9885, Leer- en leefklimaat op scholen

.